

CERCETĂRI ARHEOLOGICE LA LUNCA-DOROHOI

În urma cercetărilor de suprafață întreprinse în anii 1958—1959 de către colectivul Muzeului de istorie a Moldovei din Iași, pe teritoriul satului Lunca (com. Vîrful Cîmpului, județul Suceava) s-au descoperit la punctul denumit „Siliște” numeroase și interesante resturi de cultură materială datînd din epoca comunei primitive, precum și din epoca feudalismului timpuriu și dezvoltat.

Vestigiile datînd din epoca feudalismului timpuriu și dezvoltat prezentînd o deosebită importanță au fost luate în studiu de Institutul de istorie și arheologie din Iași, prin săpături metodice întreprinse aici în anii 1965 și 1966, reușindu-se să se obțină interesante date privind dezvoltarea economică din perioada secolilor XIII—XV.

Obiectivele cercetate, adică cele două așezări și un cimitir din perioada feudală, sînt situate în partea de vest a satului Lunca, pe terasa medie din partea dreaptă a Siretului, în perimetrul sediului CAP Lunca.

Așezările medievale, timpurie și dezvoltată, suprapuse în porțiunea afectată de cercetările noastre, se întind pe o lungime de aproximativ 1 km de-a lungul Siretului, fără a exista posibilitatea, deocamdată, de a li se delimita mai precis suprafața, cu atît mai mult cu cît ele au fost distruse în mare parte de apa Siretului, care ani de-a rîndul a surpat malurile înalte ale terasei pe care sînt situate aceste așezări. De asemenea, prin lucrările agricole efectuate pe o bună parte din suprafața nedistrusă a așezărilor, s-au răscolit straturile de cultură pe o adîncime de 0,40—0,50 m. Numai în puține locuri de la marginea terasei, neatînse de lucrările agricole sau eroziunile apei, au putut fi surprinse complexe de locuire *in situ*, probabil ultimele locuințe dinspre marginea de NE a acestei așezări, care cu cîteva secole în urmă erau desigur mult mai întinse.

În urma săpăturilor efectuate s-a reușit să se dezvelească mai multe complexe de locuire (bordeie, cuptoare, gropi menajere) din secolele XIII—XV, iar în imediata apropiere a acestor așezări, înspre est, pe aceeași terasă, a fost descoperit și cercetat parțial un cimitir din secolele XVI—XVII.

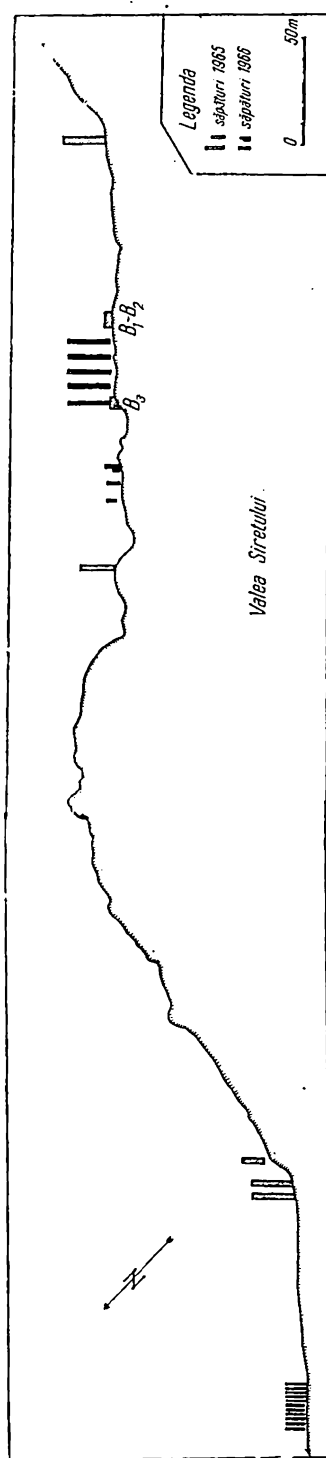


Fig. 1. — Planul general al săpăturilor.

În porțiunea de teren cercetată de noi, deși s-a constatat o intervenție anterioară a lucrărilor agricole, totuși s-a putut surprinde clar suprapunerea a două bordeie, dintre care unul (cel mai nou) a fost datat cu o monedă epigrafică de argint de la sfârșitul secolului al XIV-lea, emisă în timpul domniei lui Ștefan Mușat (1394—1399), iar cel mai vechi, datat pe bază de analogii, în secolele XIII—XIV.

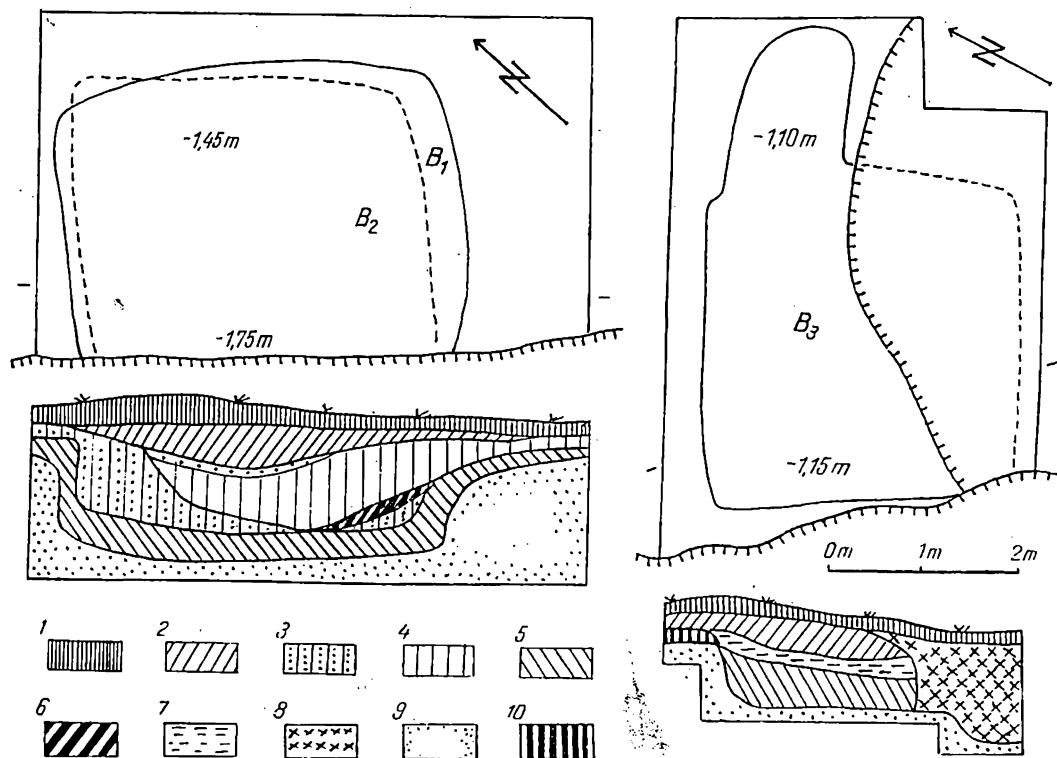


Fig. 2. — Planurile și profilele stratigrafice ale locuințelor B₁, B₂ și B₃. 1, sol vegetal; 2, strat secolul al XVII-lea; 3, umplutură B₁ (sol cafeniu); 4, sol brun-cenușos, umplutură B₁; 5, umplutură B₂ și B₃; 6, lentilă de pământ galben; 7, sol cenușos cu cărbune; 8, groapă modernă; 9, sol virgin; 10, strat cemuna primitivă.

Întrucât terenul cercetat prin săpături se află în pantă și la marginea apei Siretului, s-au trasat perpendicular pe marginea terasei un număr de 30 de secțiuni și casete (fig. 1), reușindu-se să se dezvelească două bordeie datînd din secolele XIII—XIV, dintre care unul este suprapus de bordeiul de la sfârșitul secolului al XIV-lea datat cu moneda de la Ștefan Mușat. Ele au fost numerotate în ordinea descoperirii lor. De asemenea, la vest de aceste complexe de locuințe și tot în malul terasei, a fost descoperit și un cuptor simplu, cu calota circulară, folosit probabil la coptul pîinii și la alte îndeletniciri casnice. Tot în partea de vest a terasei, pe care sînt situate așezările medievale, s-a descoperit o mare cantitate de zgură de fier masată pe o porțiune redusă de teren, rezultată dintr-o intensă activitate locală de reducere a minereului. Bucățile de zgură de fier descoperite sînt de mă-

rimi diferite, unele fiind mai ușoare și spongioase, altele mai compacte și cu o greutate mai mare, în raport cu cantitatea de fier care n-a putut fi extrasă din minereu și de gangă, compusă îndeosebi din siliciu. Analiza unor bucăți de zgură a arătat că ele conțin un procent de fier ridicat (circa 30%), ceea ce indică un randament destul de redus al cuptoarelor folosite¹.

Pe porțiunile de teren neafectate de lucrări agricole, situația stratigrafică (fig. 2) este următoarea: sub stratul vegetal, cu o grosime medie de 0,15—0,20 m, urmează un nivel sporadic de locuire (0,10 m) conținând fragmente ceramice din secolele XVI—XVII, precum și o monedă imitată după cele suedeze emise în vremea reginei Christina (1622—1654), epocă căreia îi corespunde, probabil, și cimitirul din apropiere, menționat mai sus; urmează apoi un nivel galben-castaniu, având o grosime de circa 0,20—0,30 m, conținând urme de locuire din secolele XIV—XV, suprapus peste un nivel brun-negricios, cu resturi datînd din secolele XIII—XIV. Nivelurile de locuire feudală se suprapun la rîndul lor peste un nivel brun-roșcat, cu o grosime de circa 0,15—0,25 m, care conține urme din prima epocă a fierului, constînd din fragmente ceramice. S-a mai descoperit și un răzuitor de silex neolitic, care indică astfel și existența unor urme mai vechi.

AȘEZAREA DIN SECOLELE XIII—XIV

Bordeiul 2. Sub bordeiul 1, cu o mică diferență de orientare a laturilor, distrus parțial de construcția de deasupra sa, s-a descoperit un altul mai vechi, bordeiul 2, din care nu s-a mai păstrat decît o parte din umplutură. Podeaua acestuia, bătătorită simplu, se afla la 1,70 m de la nivelul actual de călcare a solului. Locuinței respective nu i s-a putut determina cu certitudine intrarea și nici nu a fost descoperită vatra. De asemenea, această locuință nu prezintă urme de pari sau lipituri de pereți; în schimb, în umplutura ei, au fost descoperite resturi de lipitură de vatră și pietre arse. Din acest bordei provin și numeroase fragmente ceramice, precum și cîteva obiecte de fier. Ceramica se deosebește însă de aceea atestată în bordeiul suprapus 1, ceea ce constituie încă un argument pentru diferențierea lor cronologică.

Bordeiul 3. La circa 30 m vest de bordeiele 1 și 2, pe marginea aceleiași terase, s-a descoperit un altul, bordeiul 3, păstrat de asemenea parțial. El a fost distrus pe latura de SV de eroziunea apei Siretului, iar pe latura de est de o intervenție ulterioară, fără a i se putea preciza epoca. Deși în parte distrus, s-a putut totuși constata că bordeiul avea o formă rectangulară cu laturile aproximativ de 3,50 × 2,80 m. La această locuință a fost bine prinsă intrarea pe latura de N. Ea era sub forma unui gîrliei în pantă, către interiorul bordeiului. Podeaua, bătătorită simplu, se afla la o adîncime de 1,10—1,15 m de la nivelul actual al solului. Nici în acest caz nu a fost descoperită vatra. Lipsa urmelor de pari și a altor detalii limitează mult concluziile noastre relativ la sistemul de construcție al acestei locuințe. În interior s-au găsit cîteva unelte din fier, precum și numeroase fragmente ceramice.

Obiecte de fier. În bordeie și în vecinătatea lor s-a descoperit un număr destul de mare de obiecte de fier, cele mai multe fiind de uz gospodăresc.

¹ Analiza s-a efectuat la Laboratorul de mineralogie al Institutului politehnic din Iași prin bunăvoința prof.

Gh. Ailincăi, căruia îi aducem mulțumiri și pe această cale.

Din bordeiul 2, care este mai sărac, provin, pe lângă unele fragmente metalice a căror destinație este greu de precizat, un cuțit de fier cu lama dreaptă, terminată cu un peduncul de fixare a mînerului (fig. 3/5) și un vîrf de săgeată cu lama în formă de frunză, fără nervură, fiind prevăzută cu un peduncul alungit, delimitat în partea dinspre lamă de un inel (fig. 3/14).

Bordeiul 3 conține un număr mult mai mare de descoperiri: cinci lame de cuțit din fier de două tipuri: primul tip (fig. 3/4) reprezentat prin trei exemplare și avînd lama lungă, care se arcuiește de la mîner spre vîrf, îngroșat la muchie și cu peduncul de prindere a mînerului, celălalt tip (fig. 3/1, 2) reprezentat numai prin două exemplare, are lama dreaptă, mînerul perforat cu nituri subțiri de alamă pentru fixarea unor plăsele de lemn, unul din cuțite avînd prins la capătul mînerului un solz de alamă, o săgeată cu lama fără nervură, de formă triunghiulară, cu tub de înmănușare (fig. 3/13); o sulă de fier ascuțită la un capăt și subțiată și lățită la celălalt, unde a fost perforată în vederea fixării cu nituri a unui mic mîner de lemn (fig. 3/15); o sulă din fier, cu secțiune pătrată, ascuțită doar la un singur capăt (fig. 3/9); un ac de fier pentru cusut (fig. 3/20), două catarama de centură, una dreptunghiulară (fig. 3/11) și una cu o latură dreaptă — cea de care s-a fixat limba — și cu celelalte trei în formă de semicerc (fig. 3/10); un arc de la un lacăt cilindric, format din două lamele prinse pe o bară prismatică, terminată cu bulb, care făcea parte din mecanismul de încuiere ² (fig. 3/12). Se cunosc însă lacăte cilindrice care au fixate pe o placă mai multe arcuri (între 2 și 4) ³. Avîndu-se în vedere însă aspectul său mai masiv, precum și bulbul de prindere bombat, arcul descoperit la Lunca provine desigur de la un lacăt cu un singur arc.

Ceramica. Materialul ceramic feudal timpuriu provine din cele două bordeie din primul nivel medieval și în mai mică măsură și din suprafața săpată din jurul locuințelor, de unde s-a selectat doar materialul care din punct de vedere tipologic se putea insera la cel din complexe de locuire închise. Deși nu s-a descoperit nici un vas absolut întreg, ci numai fragmente sau vase întregibile, numărul lor, destul de mare și variat, îngăduie o caracterizare de ansamblu asupra ceramicii din acest nivel.

În ceea ce privește *pasta* s-a folosit lut insuficient frămîntat, avînd ca degresanți mai ales microprundișuri de dimensiuni variate și nisip cu granulație mare și medie. Procentul de degresant variază de la un vas la altul, astfel că o parte din ceramică prezintă uneori suprafețe aspre la pipăit. Există și o mică cantitate de ceramică lucrată din aceeași pastă care nu are aspect zgrunțuros, deoarece pereții au fost neteziți cu grijă, așa încît prezența pietricelelor este parțial ascunsă. La cîteva fragmente ceramice pietricelele lipsesc aproape cu totul din compoziție, pasta avînd ca degresant mai ales firisoare de nisip cu boabe mijlocii și mărunte, ceea ce îi conferă un aspect mai omogen și consistent.

Majoritatea vaselor au fost supuse unei arderi oxidante, incomplete, care a dat pereților o culoare roșiatică de diverse nuanțe, oscilînd de la tonuri care merg de la roșu-cărămiziu la galben-castaniu pe fețele pereților, miezul avînd reflexe

² B. A. Ribakov, *Ремесло древней Руси*, Moscova, 1948, p. 218 și urm., fig. 42; B. A. Kolcin, *Черная металлургия и металлообработка в древней Руси (до-монгольский период)*, în *МИА*, 32, Moscova, 1953, p. 152 și urm., fig. 127—128 și 132.

³ S. Goldenberg, *Clujul în sec. XVI*, București, 1958, fig. 5—7; G. P. Grozdilov, *Раскопки древнего Пскова*, în *АС*, 4, 1962, fig. 51/17.

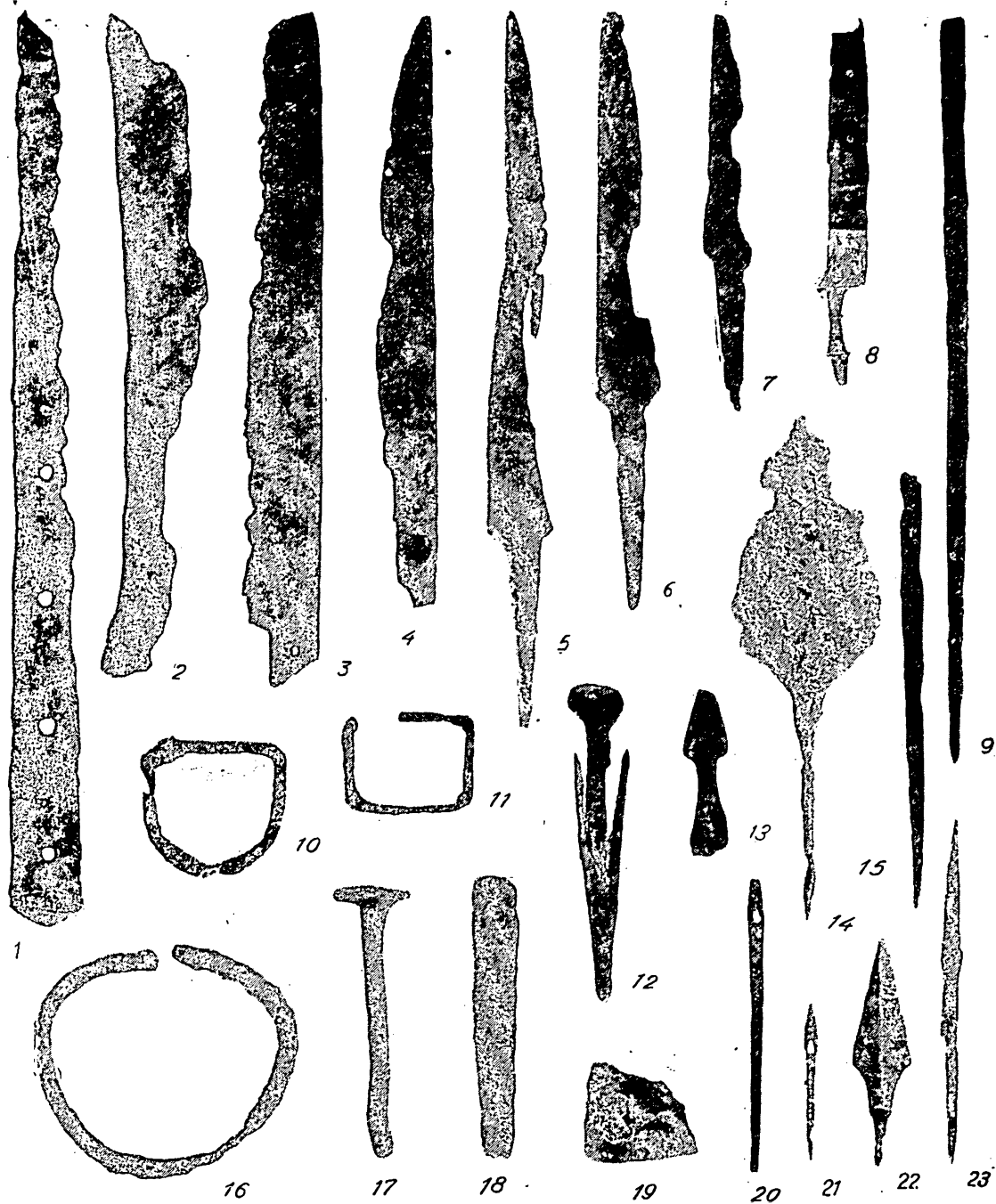


Fig. 3. — Obiecte de fier descoperite în bordeiele 1 (6—8, 21—23), 2 (3, 14) și 3 (1, 2, 4, 9—13, 15, 20), precum și în apropierea lor (5, 16—19).

cenușii și negricioase. La ceramica cu puține pietricele în pastă și cu pereții mai subțiri arderea a avut rezultate mai bune; în spărtură gama de nuanțe este redusă doar la câteva tonuri de cărămiziu-castaniu.

Ceramica este în întregime lucrată la roată, fiind folosită cu precădere roata de mână cu învîrtituri mai lente și, doar în puține cazuri, o roată de picior cu turație rapidă. Unele vase au atît exteriorul cît și interiorul netezite cu o paletă specială. La o parte din ceramica lucrată cu roata rapidă urmele lăsate de mână se observă sub forma unor dungi adîncite.

Fundul unui vas prezintă pe mijlocul lui o adîncitură cilindrică, nu prea mare (0,4 cm), cu diametrul de 1 cm, care reprezintă amprenta fusului supraînălțat al roții olarului. O astfel de amprentă de fus mai cunoaștem pe un fragment de vas-borcan, descoperit întîmplător pe teritoriul orașului Rădăuți, identic ca factură cu ceramica de la Lunca, ceea ce dovedește că tipul de roată cu fusul supraînălțat se menține încă multă vreme, pînă în secolul al XIV-lea, neîncetînd în secolul al X-lea, cum s-a presupus⁴.

În privința formelor de vase care apar în primul nivel feudal de la Lunca trebuie remarcată sărăcia lor evidentă. Avem de-a face aproape în exclusivitate cu forma de borcan, în cadrul căreia putem separa mai multe grupe, tipuri și variante, legate în primul rînd de înclinația buzei și de zveltețea corpului vasului.

Grupa A cuprinde vase de dimensiuni variate, lucrate cu roata înceată, din pastă conținînd microprundișuri și nisip, avînd pereții destul de groși și inegali. Fundul vaselor, ceva mai îngust decît gura, este plat și numai în cazuri cu totul rare cu marginile evazate, fiind destul de masiv și cu mult mai gros ca pereții. Nu s-au observat pe ele prezența *umbo*-urilor sau a mărcilor de olar. Pe partea exterioară a fundului cîtorva borcane mai sînt vizibile urmele de desprindere cu sfoara a vasului de pe roata olarului (fig. 6/4).

Din această grupă se pot deosebi mai multe tipuri de borcane:

Tipul I: vase cu dimensiuni mijlocii, cu buza răsfrîntă ușor spre exterior, marginea rotunjită și puțin subțiată; gîtul se confundă cu limita inferioară a buzei, de unde pereții descriu o linie curbă pînă la partea inferioară a vasului. Acesta este tipul de borcan cel mai frecvent întîlnit la Lunca. El prezintă două variante principale: prima (a) o constituie borcanul cu buza foarte scurtă, răsfrîntă brusc, fără gît și cu umerii aplatizați (fig. 5/3; 7/1, 2). A doua variantă (b), mult mai numeroasă, o formează borcanele de dimensiuni mijlocii (înălțimea medie de circa 17 cm), cu buza ceva mai înaltă și cu început de gît (fig. 4/1—3, 6; 7/3—5).

Tipul II: Vase cu profil mai zvelt, de dimensiuni ceva mai mari decît precedentele; buza înaltă este de asemenea înclinată spre exterior și subțiată spre margine; gîtul este scund și se continuă cu un umăr puțin proeminent (fig. 4/5; 5/7, 10; 7/6—8).

Tipul III: Vase cu buza mult răsfrîntă în afară, rotunjită la margine și cu gîtul de înălțime mijlocie, avînd umărul bombat (fig. 6/1; 7/9). Exemplarele, puține la număr și fragmentare, nu permit reconstituirea părții inferioare a vasului.

⁴ W. Hensel, *Die Slaven in frühen Mittelalter. Ihre materielle Kultur*, Berlin, 1965, p. 127, fig. 68.

M. Comșa, *Cu privire la semnificația mărcilor de olar din epoca feudală timpurie*, în *SCIV*, XII, 1961, 2, p. 292—293.

O variantă a acestui tip prezintă un umăr la fel de proeminent, însă cu gît de dimensiuni mult reduse.

Tipul IV : Vase avînd buza arcuită, răsfrîntă spre exterior, rotunjită printr-o șanțuire destul de pronunțată făcută pe partea ei interioară, cu marginea subțiată și rotunjită ; pereții vasului coboară oblic descriind o linie arcuită (fig. 5/9,11 ; 7/1, 11.—15).

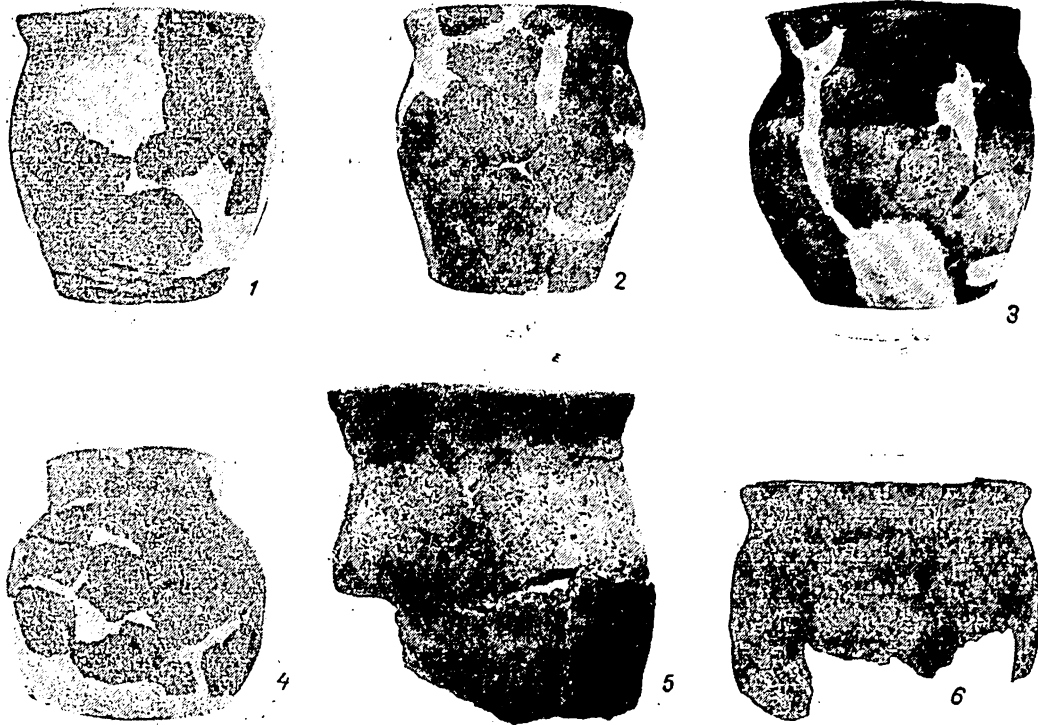


Fig. 4. — Ceramică din bordeiul 2 (1, 4, 6) și bordeiul 3 (2, 3, 5).

Tipul V : Vase de dimensiuni mai mari, cu buza înaltă și dreaptă, fără gît ; marginea buzei este dreaptă sau ușor teșită spre interior, iar umărul mult lărgit ; pereții înscriu o linie curbă pînă la fundul borcanului (fig. 4/4 ; 7/10—12).

Grupa B cuprinde vase de dimensiuni mijlocii, lucrate la roata rapidă, dintr-o pastă omogenă, avînd ca degresant nisip cu granulație mică și numai în mică măsură pietricele mărunte. Această grupă cuprinde mai multe tipuri :

Tipul I reprezentat doar printr-un singur exemplar, modelat dintr-o pastă foarte fină, cu nisip mărunt ca degresant ; buza, ușor adusă în afară, se subțiază la partea inferioară, îngroșîndu-se către marginea superioară, care este oblică și înclinată spre exterior, avînd ca ornament alveole ; pe umărul bombat s-a trasat un decor incizat vâlurit (fig. 6/2 ; 7/16).

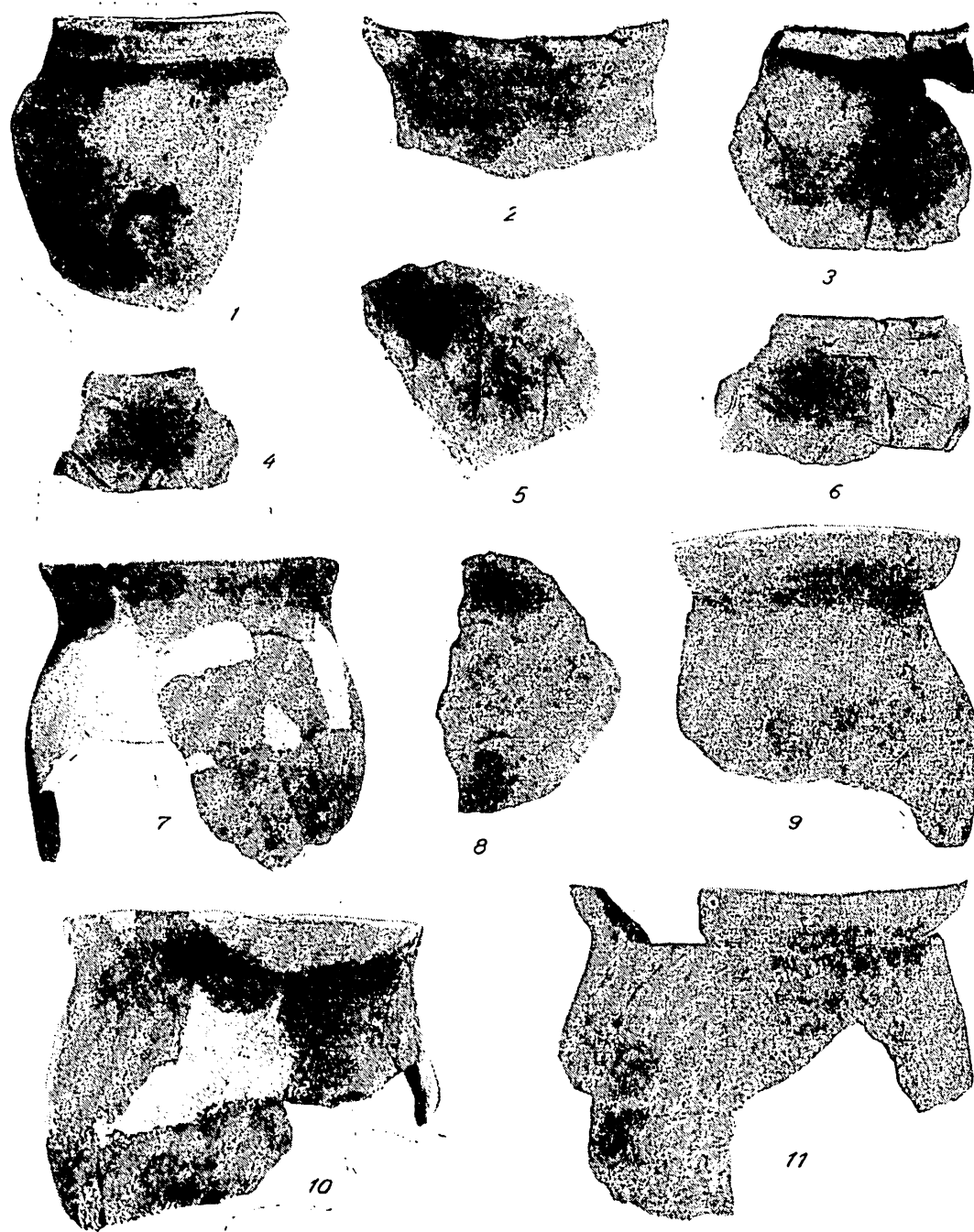


Fig. 5. — Ceramică din bordeiul 2 (4-6,8), bordeiul 3 (3, 7, 9-11) și din apropierea lor (1, 2).

Tipul II : Vase cu buza mult îngroșată, răsfrîntă spre exterior cu marginea rotunjită, gîtul arcuit, fără umăr bombat ; pîntecul formează o convexitate nu prea proeminentă, diametrul maxim fiind pe mijloc ; este lipsit de decor (fig. 5/1 ; 7/17).

Tipul III : Vas cu buza scundă, răsfrîntă brusc în exterior, mult îngroșată și cu șanțuire pregnantă în interior ; marginea este dreaptă ; gîtul, ceva mai mic decît buza, se continuă cu un umăr destul de proeminent, pe care se observă urmele lăsate intenționat sub forma unor dungi, acestea avînd și rol ornamental ; diametrul maxim se află pe mijloc (fig. 7/18).

O altă formă, din care la Lunca s-au descoperit 4 fragmente întregibile, este cea de castronaș tronconic, de dimensiuni reduse, fără toartă, avînd pereții oblici răsfrînți spre exterior, buza rotunjită, fiind lucrate dintr-o pastă avînd aceeași compoziție ca și a borcanelor și arse și ele incomplet, pereții dobîndind o culoare cărămizie. În cadrul acestei forme se pot deosebi două variante : una, reprezentată printr-un singur exemplar, avînd un profil ceva mai zvelt, cu pereții și fundul mai subțire, dar inegali, cu înălțimea de 8,5 cm și cu peretele ușor subțiat puțin mai sus de mijloc, unde castronașul prezintă o ușoară curbură (fig. 7/20) ; cealaltă variantă are pereții mai groși, înălțimea de circa 6 cm și diametrul buzei de 13—16 cm, marginile fundului fiind puțin evazate (fig. 6/5 ; 7/19). Ambele variante sînt lipsite de decor.

Repertoriul redus al formelor ceramice este un indiciu că pentru destinația finală a vaselor nu se trecuse la o producție diferențiată în funcție de această destinație, aceeași formă avînd probabil în gospodărie un rol funcțional diferit. Cît despre castronașele tronconice este posibil ca ele să fi servit și drept capace ale unor borcane cu buza șanțuită în interior (grupa A, tipul IV), mai ales că în privința dimensiunilor ele corespund perfect cu diametrul gurii acestor borcane. Nu ar fi exclus ca pe lângă alte roluri castronașele să-l fi avut și pe acela de opaiț, interpretare pentru care ar pleda asemănarea cu așa-numitele cățui dacice, precum și cu opaițele cu buza ondulată de la Capidava ⁵.

Elementele de decor. Cele mai frecvent folosite sînt cele formate din una sau mai multe linii în val suprapuse, aplicate în jumătatea superioară a borcanelor (dispuse de regulă pe umărul vasului). Ornamentele incizate în formă de val au undulațiile cu o ușoară înclinație spre stînga, fie mici și dese (fig. 5/5), fie înalte și larg deschise (fig. 6/3) și numai rar realizate simetric (fig. 6/2). De obicei, cînd s-a trasat o singură linie ondulată, incizia s-a făcut cu un instrument mai puțin ascuțit, rezultînd o suprafață incizată mai groasă. Decorul este compus de multe ori și din două sau trei linii în val etajate (fig. 5/6 ; 6/3). Benzile de linii în val nu sînt dispuse întotdeauna într-o orînduire simetrică, astfel că apar linii ondulate care înscriu uneori o formă sinusoidală, se întretaie și se împletesc în mod neregulat sau uneori se întrerup din loc în loc (fig. 5/4, 6). Decorul vălurit apare pe forme care se includ în tipurile I, II și V din grupa A și în tipul I al grupei B.

Pe un număr mult mai redus de fragmente ceramice apare și decorul format din linii orizontale incizate, dispuse de regulă grupate și paralel, cu distanțe mici între ele. Nu s-a întîlnit decît pe un singur fragment ceramic asocierea între decorul incizat vălurit și cel format din linii orizontale (fig. 5/8).

⁵ D. Nilceanu, *Opaițe din așezarea feudală timpurie de la Capidava*, în *SCIV*, XII, 1961, 2, p. 395 și urm.

Din bordeiul 3 provine un fragment dintr-un borcan pe umărul căruia a fost zgîriat un semn reprezentînd litera X (fig. 5/3), care însă este puțin probabil să fi fost incizat ca ornament și pare să fi avut cu totul altă semnificație.

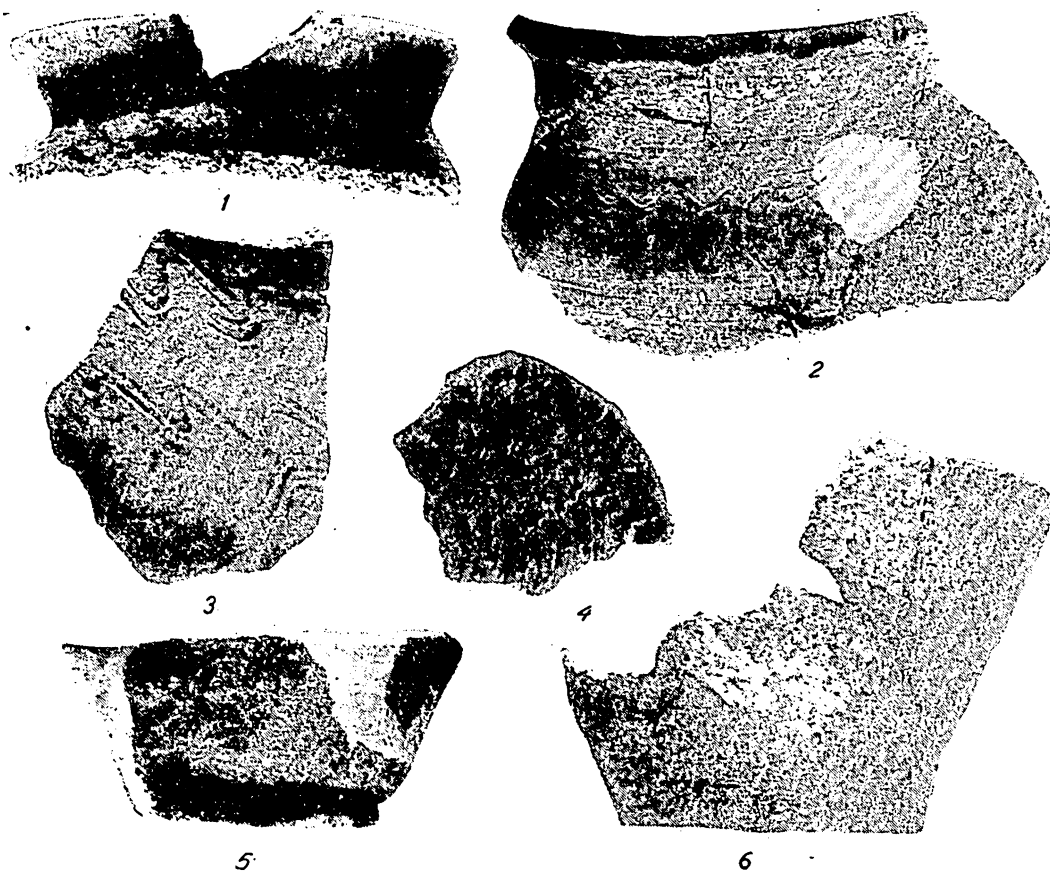


Fig. 6. — Ceramică din bordeiul 2.

Un alt ornament care apare pe patru mici fragmente ceramice descoperite în bordeiul 2 a fost executat cu roțița dințată, sub formă de impresiuni rectangulare dispuse în șiruri paralele orizontale (fig. 7/21, 22).

Marginea unor buze de borcane, care se încadrează în tipul V al grupei A, poartă ca decor creștături realizate prin impresiune, înșiruite mai mult sau mai puțin regulat și dispuse în poziție oblică (fig. 5/2). Un rol ornamental asemănător îl au și alveolele dispuse pe marginea buzei unui vas din tipul II al grupei B (fig. 6/2).

Analiza decorului ceramicii primului nivel feudal de la Lunca indică cunoașterea unei game destul de reduse de motive ornamentale, precum și puțină preocupare pentru o realizare cu adevărat estetică a acestor motive, executate neordonat și uneori cu multă stîngăcie.

Cu toate asemănările evidente între ceramica celor două bordeie din primul nivel medieval, la o atentă examinare a ei sînt perceptibile unele deosebiri. Astfel, din punct de vedere al formelor, în bordeiul 2 se întîlnesc borcane de tipul I, II, III și V din grupa A și de tipul I din grupa B, iar în bordeiul 3 borcane de tipul I, II și IV din grupa A și de tipul III din grupa B, precum și castronașe tronconice (tipul II din grupa B n-a apărut într-un complex de locuire închis). Decorul compus din incizii vîlurite și orizontale, decorul executat cu roțița dințată, ca și creștăturile și alveolele apar doar în bordeiul 2. Aceste deosebiri sînt desigur insuficiente pentru a putea încerca o diferențiere cronologică între fazele de locuire a celor două bordeie, în ambele existînd olărie cu aceeași pastă, ardere și forme și cu același procent de vase lucrate la roata rapidă. Deși reiese evident pe baza materialului că fazele de construcție a celor două bordeie nu sînt perfect contemporane, ele nu pot fi totuși distanțate prea mult în timp.

Olăria de la Lunca poartă semne vizibile ale folosirii destul de intense în treburile gospodărești sub forma urmelor de afumare și a celor de crustă negricioasă pe unele porțiuni ale vaselor. Unele borcane au fost arse secundar.

Ceramica din primul nivel de la Lunca nu este singulară pe teritoriul Moldovei, ea găsindu-și numeroase analogii în regiunea în care se va forma statul moldovenesc, atît în așezări de caracter rural, cît și în locul în care apăreau germenii viitoarelor așezări urbane. Astfel, diferite variante de borcane s-au descoperit, în stare fragmentară sau forme întregi, la Hlincea⁶, Corlăteni⁷, Piatra-Neamț⁸, Suceava⁹, Șcheia¹⁰, Ripiceni-Izvor¹¹, Bîtca Doamnei¹², Baia¹³, Cîrjoaia¹⁴, Rădăuți¹⁵. Pentru tipul de castronaș existent la Lunca avem cunoștința, deocamdată, doar de o singură formă identică descoperită recent, întîmplător, la Rădăuți¹⁶. Din regiunile vecine Moldovei ceramică asemănătoare cu cea de la Lunca, îndeosebi borcane, s-a descoperit și în estul Transilvaniei, la Sîncrăieni¹⁷ și la Cuhea, în Maramureș¹⁸. Analogiile ceramice din aceste așezări dovedesc o dată în plus raporturile etnice și culturale între Moldova și Transilvania, atestate atît de izvoarele documentare, cît și de tradiția populară.

Factura aparent neevoluată calitativ a ceramicii moldovenești identică cu cea din primul nivel de la Lunca s-ar explica prin condițiile economice și politice deosebite în care s-a dezvoltat viitorul stat Moldova, rămas timp îndelungat sub dominația Hoardei de Aur¹⁹.

⁶ M. Petrescu-Dîmbovița și colab., *Șantierul Hlincea-Iași*, în *SCIV*, V, 1954, 1-2, fig. 4-5.

⁷ D. Tudor și colab., *Șantierul Corlăteni*, în *SCIV*, IV, 1953, 1-2, fig. 9/1.

⁸ C. Matasă, *Șantierul arheologic Piatra-Neamț*, în *SCIV*, VI, 1955, 3-4, fig. 16.

⁹ M. D. Matei, *Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava*, București, 1963, p. 34 și urm., fig. 6-13; E. Busuioc, *Ceramica locală de uz casnic din secolul al XIV-lea de la Suceava (partea I)*, în *SCIV*, XV, 1964, 1, p. 85 și urm.

¹⁰ Gh. Diaconu și N. Constantinescu, *Cetatea Șcheia*, București, 1960, p. 70 și urm., fig. 34.

¹¹ Al. Păunescu, *Sur la succession des habitats paléolithiques et postpaléolithiques de Ripiceni-Izvor*, în *Dacia*, N. S., 1965, p. 30, fig. 15/1.

¹² C. Scorpan, *L'ensemble archéologique féodal de*

Bîtca Doamnei, în *Dacia*, N. S., IX, 1965, p. 442-443, fig. 4/7,8 etc.

¹³ Materiale în colecțiile Muzeului de istorie a Moldovei din Iași.

¹⁴ Materiale în colecțiile Muzeului de istorie a Moldovei din Iași.

¹⁵ Materiale în colecțiile Muzeului de istorie a Moldovei din Iași.

¹⁶ Vasul a fost examinat prin bunăvoința profesorului Ion Andrioaia din Rădăuți.

¹⁷ C. Preda, *Săpăturile arheologice de la Sîncrăieni*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 845 și urm., fig. 20, 20-24).

¹⁸ R. Popa, M. Zdroba, *Șantierul arheologic Cuhea un centru voievodal din veacul al XIV-lea*, Baia Mare, 1966, p. 44-45, fig. 32.

¹⁹ M. D. Matei, *op. cit.*, p. 61; E. Busuioc, *Ceramica locală de uz casnic din secolul al XIV-lea de la Suceava, (partea a II-a)*, în *SCIV*, XV, 1964, 2, p. 220.

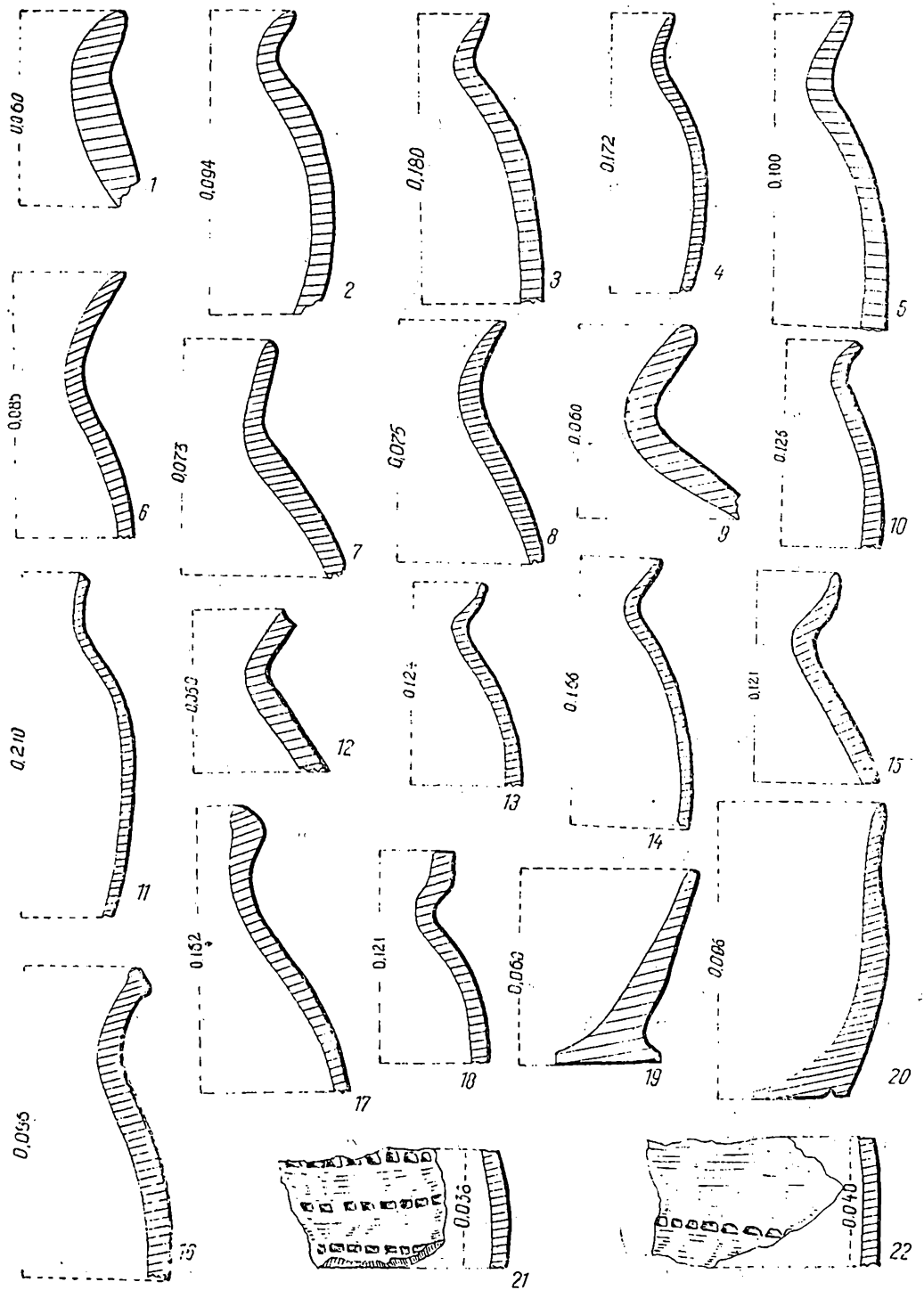


Fig. 7. — Ceramică din primul nivel medieval.

Datarea primului nivel medieval de la Lunca întîmpină unele greutăți datorită stadiului încă începător al cercetărilor privind epoca feudală timpurie din Moldova, lipsind material arheologic comparativ foarte bine precizat cronologic. Prezența unui strat superior datat cu monedă din epoca mușatină, atît la Lunca cît și la Suceava²⁰, fixează termenul *postquem* pentru primul nivel de la Lunca. Cum din ceramica de acest fel evoluează ceramica datată cu monedă mușatină, ea poate fi considerată ca precedînd-o direct și deci datată în prima parte a secolului al XIV-lea pînă la mijlocul aceluiași secol. Mai dificilă este stabilirea pentru primul nivel de locuire de la Lunca a termenului *antequem*. Analogiile parțiale cu ceramica de la Bîtca Doamnei și cu cea de la Sîncrăieni datată în secolele XII—XIII²¹, ca și aceea de la Cuhea, de la sfîrșitul secolului al XIII-lea²², arată că limita inferioară la care se fixează stratul feudal de la Lunca poate fi coborît pînă către ultimul sfert al veacului al XIII-lea. Pentru o datare mai veche pledează și decorul cu roțița dințată, care-și găsește apropiate analogii în ceramica unor așezări din secolele XI—XII ca Hlincea²³ și Răducăneni²⁴ în Moldova și la Moldovenești și Morești în Transilvania²⁵, precum și în Dobrogea²⁶.

AȘEZAREA DIN SECOLELE XIV—XV

Bordeiul 1. De formă rectangulară, cu colțurile rotunjite, acesta are laturile de circa 3,50 × 2,80 m. Latura dinspre SV a fost distrusă prin acțiunea de eroziune a apei Siretului, care astfel n-a afectat decît o mică parte din suprafața locuinței. Adîncimea la care a fost săpată această locuință este în medie de 1,30m de la nivelul actual al solului, podeaua fiind doar simplu bătătorită. Intrarea nu a putut fi determinată cu certitudine, dar după observațiile făcute la locuința 2 este posibil ca ea să fi fost amenajată în pantă pe latura de SE. Lipsa urmelor de pari, a grinzilor carbonizate, a lipiturilor de pereți etc. ne împiedică să tragem concluzii mai amănunțite cu privire la tipul și sistemul de construcție al acestui bordei. În interiorul bordeiului, atît în umplutură cît și pe podeaua lui, s-au descoperit numeroase vase întregi și fragmentare și unelte din fier, precum și o monedă de argint, emisiune de la Ștefan Mușat.

Obiecte de fier. În locuință s-au descoperit următoarele obiecte: un vîrf de săgeată, cu lama în formă romboidală neregulată, avînd o nervură longitudinală, la capătul inferior terminîndu-se cu un peduncul (fig. 3/22); o sulă de fier ascuțită la ambele capete (fig. 3/23); un ac de cusut (fig. 3/21), șase cuțite de fier, fragmentare, cu lama ușor arcuită, cu peduncul pentru prinderea mînerului (fig. 3/6, 7); un cuțit de fier de calitate mai bună, din care s-a pierdut lama, avînd fixate la mîner prin nituri de aramă două plăsele fine de os, iar la capăt o parte de alamă cu ornamente realizate prin tehnica gravării (fig. 3/8). Acest cuțit

²⁰ E. Busuioc, *op. cit.*, p. 85 și urm.

²¹ C. Scôrpan, *op. cit.*, p. 441 și urm.; C. Preda, *op. cit.*, p. 863 și urm.

²² R. Popa, M. Zdroba, *op. cit.*, p. 44—45.

²³ M. Petrescu-Dimbovița și colab., *op. cit.*, în SCIV, IV, 1953, 1—2, p. 319, fig. 6/1,2.

²⁴ D. Gh. Teodor, *Săpăturile arheologice de la Răducăneni*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 727; idem, *Cîteva observații în legătură cu căldările de lut descoperite la Ră-*

ducăneni (r. Huși, reg. Iași), în SCIV, XIV, 1963, 1, p. 198, fig. 1/7.

²⁵ Șantierul „Așezări slave în regiunile Mureș și Cluj”, în SCIV, III, 1952, p. 320 și 338, fig. 4/9 și 18/20.

²⁶ În nordul Dobrogei decorul cu roțița dințată apare în secolele X—XI. Vezi M. Comșa, *Cu privire la evoluția culturii balcano-dunărene în secolele IX—X (studiu preliminar)*, în SCIV, XIV, 1963, 1, p. 107 și urm.

reprezintă probabil un obiect adus din mediul orășenesc, factura sa deosebindu-se substanțial de a celorlalte cuțite găsite la Lunca.

Alte obiecte de fier s-au descoperit în apropierea complexelor de locuire sau în zona depozitărilor masive de zgură de fier și pot fi încadrate în perioada cuprinsă între sfârșitul secolului al XIII-lea și secolul al XV-lea. Dintre ele amintim trei cuțite de tipul cu peduncul de fixare a mînerului, cu muchia îngroșată și vârful ascuțit, alte două cu mînerul perforat pentru fixarea plăselelor cu nituri de alamă (fig. 3/3), o dălțiță (fig. 3/18), mai multe cuie (fig. 3/17), un fragment din lama unui topor (fig. 3/19), o verigă cu secțiunea rotundă (fig. 3/16) a cărei întrebuințare nu se poate preciza etc.

Surprinde faptul că din inventarul obiectelor metalice descoperite la Lunca lipsesc deocamdată uneltele agricole, ceea ce desigur nu este decât o întâmplare.

Obiectele de fier descoperite au analogii numeroase atât în Moldova cât și în regiunile înconjurătoare în întreaga perioadă a feudalismului timpuriu și dezvoltat, fapt pentru care ele nu pot avea valoare cronologică precisă.

După cât se pare, obiectele de fier de la Lunca erau după toate probabilitățile lucrate aproape în exclusivitate chiar în cadrul așezării, de către meseriași locali. Prelucrarea lor nu necesită desigur cunoștințe tehnice deosebite, majoritatea obiectelor descoperite fiind obținute prin baterea la cald a unor bare sau verigi de fier.

Ceramica descoperită în locuința 1 de la Lunca este în întregime lucrată la roata cu învîrtire rapidă. Din punctul de vedere al compoziției pastei și al arderii se deosebesc două grupe ceramice: A = cenușie și B = roșie.

Grupa A, de ceramică cenușie, predominantă, se împarte la rîndul ei în două categorii. Astfel, categoria cea mai numeroasă o constituie ceramica lucrată dintr-o pastă bine frămîntată, avînd în compoziție, ca degresant, nisip cu bobul nu întotdeauna suficient de bine ales și uneori chiar mici pietricele, din care cauză pereții vaselor au un aspect zgrunțuros. Arderea vaselor din această pastă este completă și unitară.

În ceea ce privește formele, mai des întîlnit este *borcanul*, avînd în genere gîtul bine profilat; umărul curbat, pîntecele bombat, după care pereții se retrag către fundul vasului, care este mai mic decât gura acestuia. Deosebirile de la un vas la altul, exceptînd dimensiunile, constau mai ales în redarea profilului părții superioare; a buzei, și a decorului. În afară de unele vase fragmentare, care au putut fi întregite, au mai fost descoperite numeroase fragmente de diferite dimensiuni, care însă nu au permis întregirea vaselor din care ele provin. Pe baza acestor materiale s-a putut însă stabili că în linii generale ele aparțin la 5 tipuri, unele dintre ele prezentînd mai multe variante.

Tipul I cuprinde fragmente provenind din vase cu buza răsfrîntă în afară, fie de aceeași grosime cu pereții vasului (fig. 10/1), fie îngroșată mai puțin (fig. 10/2) sau mai mult (fig. 10/3).

Tipul II cuprinde vasele a căror buză prezintă o șanțuire interioară, în funcție de evoluția căreia ele pot fi încadrate în mai multe variante.

Varianta a. Aici se încadrează un vas reconstituit și fragmentele a căror buză este prevăzută cu o ușoară șanțuire interioară (fig. 9/6; 10/4—7). În unele cazuri marginea buzei este ușor trasă în interior (fig. 10/7).

Varianta b. O altă variantă a acestui tip prezintă marginea buzei mai înaltă și șanțuirea interioară mai pronunțată (fig. 10/8, 10). Unele buze au și în acest caz marginea adusă spre interior (fig. 10/10).

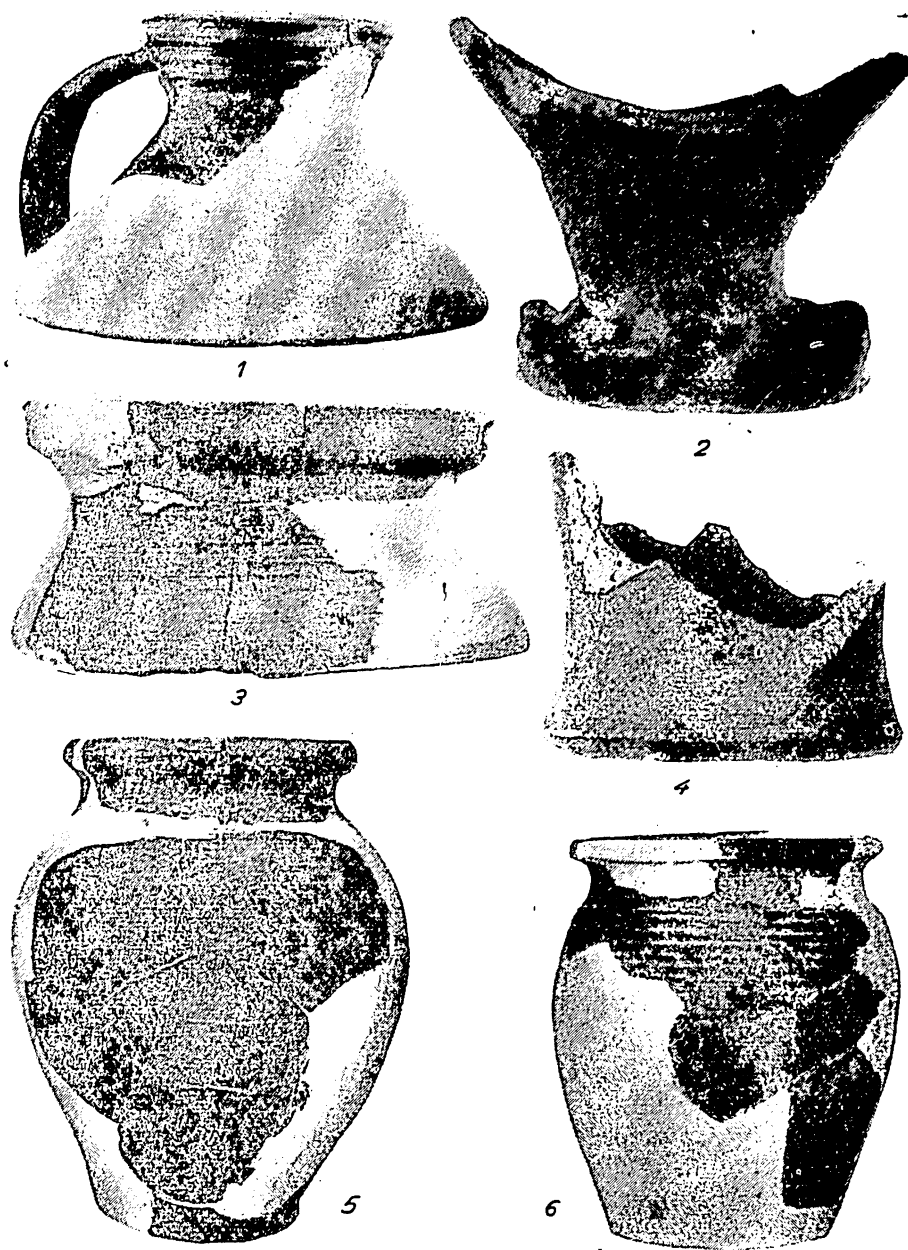


Fig. 8. — Ceramică de la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea descoperită în bordeiul 1.

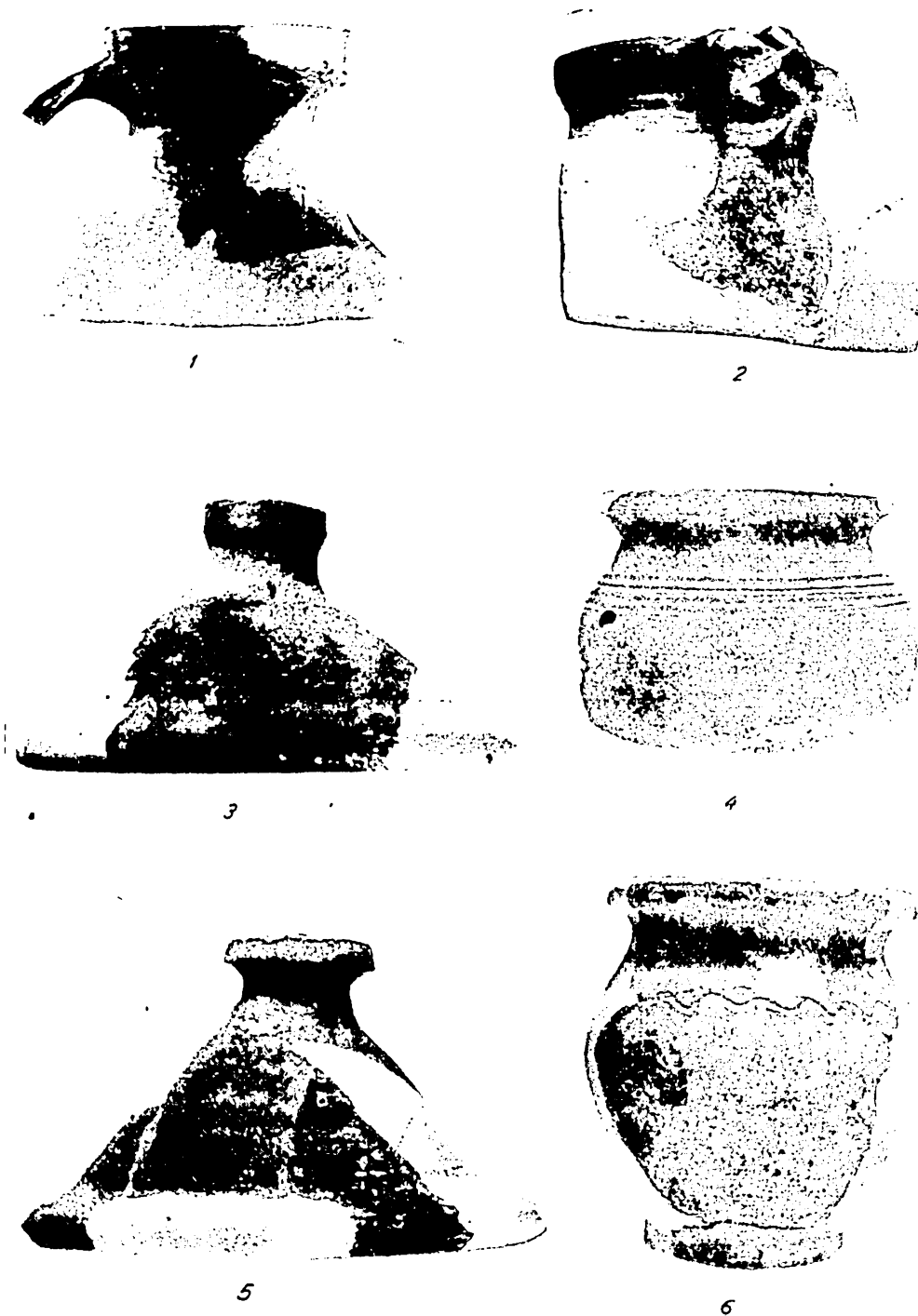


Fig.9. — Ceramiță de la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea descoperită în bordeiul 1.

Varianta c. La materialele incluse în această variantă, două vase reconstituite și mai multe fragmente, apare o muchie care marchează trecerea de la șanțuirea interioară a buzei la gîtul vasului (fig. 8/5—6, 10/9, 11—12).

Varianta d. Aici încadrăm piese la care marginea buzei, ușor curbată, prezintă de o parte și de alta cîte o muchie (fig. 9/4; 11/1).

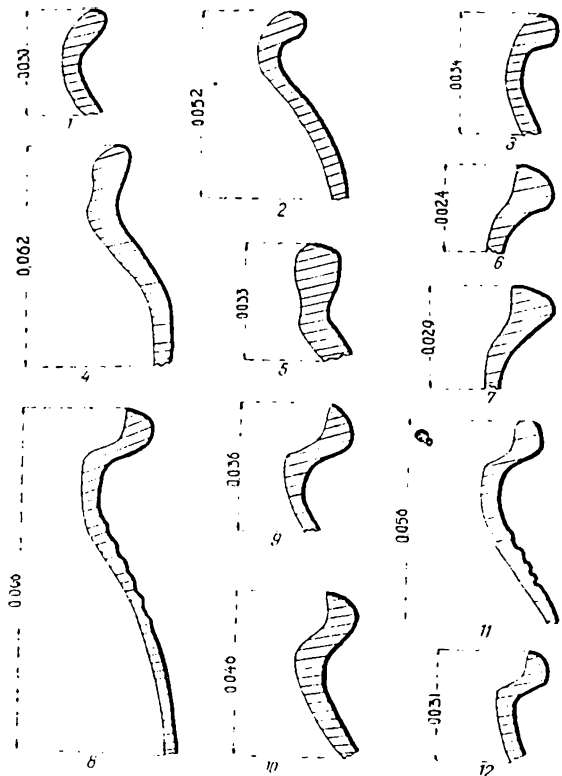


Fig. 10. — Fragmente ceramice de la sfîrșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea descoperite în bordeiul 1.

Tipul III. Un alt tip îl constituie fragmentele prevăzute, de asemenea, cu șanțuirea interioară, dar a căror buză, de aceeași grosime cu pereții vasului sau puțin îngroșată, are marginea aproape întotdeauna orizontală, plană (fig. 11/3, 5), rar ușor arcuită (fig. 11/2).

Tipul IV. Aici includem fragmentele la care apare pe partea exterioară a buzei o canelură. Partea inferioară a acestora delimitează începutul gîtului vasului (fig. 11/6—9).

Tipul V. În acest tip încadrăm fragmentele a căror buză, ușor îngroșată și rotunjită, prevăzută cu șanțuire interioară, are în partea exterioară și inferioară o muchie proeminentă stilizată în frînghie (fig. 11/10). Cîteva din aceste fragmente sînt prevăzute cu toarta de 2 cm lățime și șanțuire mediană.

Vasele-borecan prezentate, de diferite dimensiuni, au înălțimea cuprinsă între 14,3 cm și 22 cm, cu diametrul gurii oscilînd între 11,7 cm și 15 cm, al pîntecelui între 12,8 și 18 cm, iar al fundului între 8 cm și 10 cm. Grosimea pereților variază între 0,5 cm—0,8 cm, a buzelor între 1 cm—1,3 cm, înălțimea acestora din urmă crește

de la 1 cm la 1,6 cm. Fundul vaselor este uneori plat, alteori însă ușor concav.

Ornamentul lor constă în genere din benzi de linii incizate și caneluri, dispuse pe umărul și pîntecul vasului. Linia vălurită este rar întîlnită (fig. 9/6). Într-un caz se întîlnește un ornament din două linii incizate, dedesubtul lor aflîndu-se un șir de alveole alungite orizontal (fig. 8/5). Unele din ele poartă urme de arsură ca urmare a folosirii lor la foc.

Capacul. O altă formă ceramică lucrată din această pastă este capacul. De formă conică, acesta este prevăzut cu o prelungire suprapusă de un buton tronconic. Buza, evazată, prezintă o șanțuire interioară. Înălțimea capacului este de 9 cm, a butonului de 0,9 cm, iar diametrul gurii de 15,4 cm (fig. 9/5).

Castronul. Acestei forme de vas îi aparține, probabil, un fragment de buză cu marginea răsfrintă brusc în afară, în unghi drept. Partea superioară a acesteia, lată de 2,5 cm, este plană. În exterior partea inferioară a buzei este prevăzută cu o șanțuire rotunjită și o muchie proeminentă.

Tot din această pastă s-a mai păstrat partea inferioară a unui vas, probabil o cană de dimensiuni nu prea mari, sau poate chiar un pahar, având diametrul fundului de 6,4 cm, iar înălțimea de circa 5,6 cm (fig. 8/4).

Din a doua categorie a ceramicii cenușii fac parte vasele lucrate dintr-o pastă bine frământată și omogenă, având în compoziție nisip cu bobul foarte fin, care dă vasului un aspect neted, aproape lustruit. Din această categorie sînt lucrate următoarele foarme de vase:

Cănille. După forma lor deosebim două tipuri:

Tipul I. Aici includem *cana cu gura trilobată*. S-a descoperit un exemplar fragmentar care a putut fi reconstituit numai pînă mai jos de toartă. Gura vasului este trilobată cu lobi puțin proeminenți. Din această cauză forma gurii este mai mult ovală, prevăzută cu cioc. Buza (înalță de 3 cm) prezintă o albiere interioară, iar la exterior trei caneluri cu trei muchii. Marginea ei este tăiată oblic spre exterior. De pe mijlocul buzei pornește toarta, o bandă lată prevăzută cu patru șanțuiri ce mărginesc trei nervuri late, rotunjite, fiind la același nivel cu marginile torții. Gîtul și umărul cănilii sînt lipsite de decor (fig. 8/1).

Tipul II. În acest tip încadrăm *cana cu gura rotundă*. S-a putut reconstitui, de asemenea parțial, un exemplar. Buza (înalță de 2,4 cm) are marginea tăiată drept, cu muchia interioară ușor rotunjită. Toarta prezintă o nervură mediană. Muchia ce delimitează partea inferioară a buzei este decorată cu alveole ornamentate cu striuri. Gîtul cănilii este ornamentat cu patru linii, dintre care cele două superioare au și ele alveole, însă mai puțin proeminente. Cele de pe prima linie, mai mari și mai dese, au cîte o incizie mediană orizontală, spre deosebire de cele de pe a doua linie, puțin vizibile, care sînt simple. Spre umărul vasului se află o bandă din cinci linii vălurite (fig. 9/1). Înălțimea părții reconstituite a cănilor variază între 12 cm și 13,3 cm, diametrul interior al gurii între 9,5 cm și 10,7 cm, iar al părții bombate este cuprins între 18 cm și 23 cm. Lățimea torților este de 5 cm — 5,5 cm, iar grosimea lor de circa 1 cm.

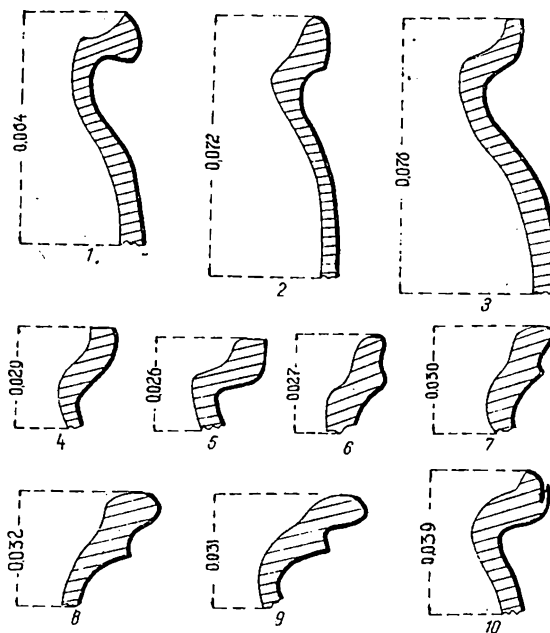


Fig. 11. — Fragmente ceramice de la sfîrșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea descoperite în bordeiul 1.

Alte câteva fragmente de buze, dintre care unele păstrează și parte din cioc, precum și câteva torți simple sau cu nervura mediană, a căror lățime se înscrie între 3,2 cm și 5,4 cm, documentează și ele, alături de exemplarele prezentate, existența acestei forme de vas la Lunca.

Un alt fragment provine probabil tot dintr-o cană sau eventual dintr-o cupă. Partea inferioară a acesteia este mult îngustată, iar pentru stabilitate a fost prevăzut cu un suport cilindric cu diametrul de 6,5 cm. Pe marginea feței superioare a suportului s-au imprimat prin apăsare cu degetul nouă alveole, neglijent realizate (fig. 8/2).

Grupa B. În afară de ceramica cenușie, tot în același bordei s-a descoperit, în cantitate mult mai mică, și ceramica roșie. Întocmai ca și la ceramica cenușie și în cadrul acestei grupe deosebim două categorii. Mai numeroasă este ceramica lucrată dintr-o pastă în care s-a folosit ca degresant nisip, variind atât ca mărime a bobului, cât și cantitativ, și în unele cazuri și mici pietricele, care dau pastei un aspect zgrunțuros. Aproape toate fragmentele incluse în această categorie sînt arse la roșu (mai brun, gălbui sau cărămiziu) și numai câteva fragmente mai păstrează un miez cenușiu sau sînt arse unitar la roșu brun cu pete vineții.

În ceea ce privește formele constatăm și în acest caz existența borcanului. Materialele păstrate se încadrează în tipul II, varianta a, tipul III și IV. Decorul este alcătuit din benzi de linii paralele, orizontale, dispuse pe gîtul și umărul vasului. Diametrul gurii este de circa 13 cm (fig. 8/3).

Oala cu toartă este o altă formă a ceramicii din grupa B. Buza are marginea orizontală și este prevăzut cu șanțuirea interioară. Toarta (de 2,5 cm) pornește din mijlocul buzei și prezintă o șanțuire mediană.

Într-un caz toarta este ornamentată cu cîte patru alveole pe fiecare latură, realizate prin impresiuni executate cu degetul în pasta umedă (fig. 9/2).

Capacele. Forma lor este conică. Buza puțin îngroșată și rotunjită are fie o ușoară albiere interioară, fie o șanțuire exterioară și o alta interioară mai pronunțată, în vederea fixării mai etanșe. Un exemplar este ars unitar la roșu-brun cu pete vineții (fig. 9/3).

Înălțimea lor este de circa 8 cm, a butonului de circa 1 cm, iar diametrul gurii de 14 cm — 16 cm.

Din categoria mai fină a acestei grupe ceramice s-au descoperit doar câteva fragmente, dintre care unele provin de la o cană cu buza relativ înaltă (2,5 cm), prezentînd o curbura interioară și o nervură exterioară pe mijlocul ei, din care pornește toarta (lată de 2,8 cm) cu o șanțuire mediană. Diametrul gurii este de circa 7 cm.

Unele materiale din locuința 1 de la Lunca prezintă asemănări cu materialele descoperite în alte așezări din Moldova.

Astfel, borcanul, una dintre formele cele mai des întîlnite, ca și fragmentele neîntregibile provenind din acestea își găsesc analogii atât în materialele descoperite

rite în mediul sătesc, la Hlincea-Iași²⁷, cât și în mediul orășenesc la Suceava²⁸, Vaslui²⁹ și Iași³⁰ etc.

De asemenea, capacele își găsesc și ele corespondențe la Suceava³¹ și Iași³².

Forma de oală cu toarta simplă sau ornamentată lateral cu impresiuni executate cu degetul, sau cum a mai fost denumită această modelare „dantelată” sau în „ghirlandă”, s-a găsit de asemenea la Suceava³³.

Castronul, forma cea mai slab reprezentată la Lunca, își găsește analogii tot în descoperirile de la Suceava³⁴.



Fig. 12. — Monedă epigrafă de argint de la Ștefan Mușat descoperită în bordeiul 1.

Cămile cu gura trilobată sau cu gura rotundă prevăzută cu cioc, lucrate din pastă cenușie fină, descoperite la Lunca, au analogii din punctul de vedere al formei cu unele exemplare descoperite la Suceava³⁵, Roman³⁶, Iași³⁷ și Băiceni³⁸. Materialele descoperite la Lunca pot fi datate, pe baza analogiilor de mai sus, la sfârșitul secolului al XIV-lea și în prima parte a secolului al XV-lea.

Moneda epigrafă de argint de la Ștefan Mușat (1394—1399), aflată pe fundul bordeiului impune, de asemenea, datarea locuinței și a materialului descoperit în cuprinsul acesteia la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea.

În așezarea de la Lunca a fost surprins, în marginea terasei, parțial păstrat, un cuptor folosit probabil și pentru ars ceramica, în care au fost descoperite fragmente de vase-borcan, identice cu cele deja prezentate. Acest fapt ne permite să afirmăm că ceramica de acest tip descoperită în locuința 1 a fost lucrată de meșteri localnici.

Ținând seama de faptul că această specie ceramică, din punctul de vedere al pastei, arderii și formelor, este asemănătoare cu cea descoperită și în așezările

²⁷ M. Petrescu-Dimbovița și colab., *op. cit.*, *SCIV*, IV, 1953, 1—2, fig. 9, p. 324; *SCIV*, V, 1954, 1—2, fig. 5/4—6, p. 243; *SCIV*, VI, 1955, 3—4, fig. 9/1—3. Vezi, de asemenea și materialul inedit aflat în colecțiile Muzeului de istorie a Moldovei.

²⁸ M. D. Matei, *op. cit.*, fig. 14—16, p. 53, 55, 57; E. Busuioc, *Ceramica de uz comun nesmălțuită din prima jumătate a secolului al XV-lea de la Suceava*, în *SCIV*, 17, 1966, 2, fig. 1/1—2, p. 303; fig. 3/1, p. 305.

²⁹ Al. Andronic, E. Neamțu și Fl. Banu, *Săpăturile de salvare de la Vaslui*, în *Materiale*, VIII, 1962, fig. 10, p. 95.

³⁰ Al. Andronic, *Contribuții arheologice la istoricul orașului Iași în perioada feudală*, în *AM*, I, fig. 4/1—7, p. 276; Al. Andronic și Eug. Neamțu, *Cercetări arheologice pe teritoriul orașului Iași în anii 1956—1960*, în *AM*, II—III, 1964, fig. 3/1—4,6, p. 414; fig. 5/1—4, p. 416; Al. Andronic, Eug. Neamțu și M. Dinu, *Săpăturile arheologice de la Curtea Domnească din Iași*, în *AM*, V, fig. 14—15.

³¹ Gh. Diaconu și N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 73 și fig. 40/4, p. 79; M. D. Matei, *op. cit.*, fig. 14/2, p. 53

și fig. 16, p. 57; E. Busuioc, *op. cit.*, în *SCIV*, 17, 1966, 2, fig. 2, p. 304.

³² Al. Andronic, Eug. Neamțu și M. Dinu, *op. cit.*, în *AM*, V, p. 216, fig. 27/2.

³³ E. Busuioc, *op. cit.*, p. 303.

³⁴ M. D. Matei, *op. cit.*, fig. 23, p. 14; E. Busuioc, *op. cit.*, în *SCIV*, 17, 1966, 2, fig. 4, p. 306.

³⁵ Gh. Diaconu și N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 72—73, fig. 39/1, p. 77; M. D. Matei, *op. cit.*, p. 136—137 și fig. 20, p. 132, fig. 21, p. 138 și fig. 22/3, p. 139.

³⁶ L. Chițescu, *Ceramica ștampilată de la Roman și unele probleme în legătură cu purtătorii ei în Moldova*, în *SCIV*, 15, 1964, 3, fig. 1/1—2, p. 413; fig. 2/1—3, p. 415; M. D. Matei, L. Chițescu, *Problèmes historiques concernant la forteresse du temps des Mușat et l'établissement urbain de Roman*, în *Dacia*, N. S., X, 1966, fig. 5; 6/2—4; 7/1, 3; 8.

³⁷ Al. Andronic, Eug. Neamțu și M. Dinu, *op. cit.*, în *AM*, V, p. 216, fig. 27/3,7.

³⁸ Informații Ion Ioniță.

orășenești din Moldova, putem conchide că la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul celui următor, dacă nu imposibil, în orice caz foarte greu este de sesizat deosebirea între ceramica de acest tip produsă în mediul rural și urban ³⁹.

Ceramica cenușie de calitate superioară de la Lunca, în care am inclus cămile cu gura trilobată ca și cele cu gura rotundă prevăzută cu cioc, este mai puțin numeroasă.

Asemenea materiale, cărora le sînt însă specifice anumite elemente de decor (figuri în relief executate prin ștampilare, ramura de brad, banda de linii verticale etc.), descoperite la Suceava și Roman au fost atribuite unor elemente locale, venite în Moldova pentru construirea ⁴⁰ sau apărarea ⁴¹ cetăților ridicate la sfârșitul secolului al XIV-lea.

În stadiul actual al cercetărilor este încă greu de precizat dacă formele amintite, descoperite la Lunca, pot fi considerate o creație a meșterilor din această așezare. Este totuși posibil ca materialele la care ne referim să fi fost realizate de meșteri moldoveni, după modelul ceramicii aduse la noi de străini. Rămîne totuși deschisă problema dacă această ceramică, calitativ superioară, poate fi considerată un produs al olarilor din mediul rural.

Dacă ținem seama de faptul că orașul Siret, important centru economic în această vreme, este situat numai la aproximativ 18 km de așezarea de la Lunca, nu este cu totul exclus ca aceste materiale să fi pătruns aici pe calea schimbului ⁴². Cercetările viitoare ce se vor întreprinde în așezările rurale sau urbane vor putea duce, fără îndoială, la rezolvarea acestei dificile probleme.

Cimitirul. La circa 200 m de bordeiele 1 și 2 s-a descoperit un cimitir medieval de înhumație. Cu prilejul săpăturilor efectuate aici s-au dezvelit un număr de șapte morminte, orientate potrivit ritului creștin. Unul din aceste morminte avea între falangele degetelor (așezate pe abdomen) o monedă de argint, emisiune de la Sigismund al III-lea (1587—1632), care constituie un important criteriu de încadrare a necropolei în secolele XVI—XVII. Alt inventar nu a fost descoperit. Este posibil ca acest cimitir să cuprindă și morminte mai vechi, el deserving în felul acesta așezarea medievală din apropiere, descrisă mai sus.

★

Prin poziția sa geografică așezarea cercetată de noi la Lunca se plasa în evul mediu în preajma unor străvechi drumuri comerciale de importanță internațională.

Astfel, după cum se știe, un important drum pornea din Suceava și după ce traversa riul Siret, foarte probabil în apropierea actualului sat Lunca, ducea prin Dorohoi și Hotin la Camenița ⁴³. La o distanță ceva mai mare de acest sat trecea drumul comercial care, pornind din Suceava se îndrepta prin Siret și Cernăuți spre Lwow ⁴⁴.

Teritoriile fertile de pe cursul superior al Siretului, din preajma acestor drumuri comerciale, au fost populate, desigur, de timpuriu. Informații în

³⁹ Ipoteza unor similitudini între ceramica produsă în mediul sătesc și orășenesc în această vreme a fost deja formulată, vezi El. Busuioc, *op. cit.*, în *SCIV*, XV, 1964, 2, p. 221.

⁴⁰ Gh. Diaconu și N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 78; M. D. Matei, *Unele probleme în legătură cu începuturile vieții orășenești la Suceava*, în *SCIV*, XI, 1960, 1, p. 118—119; idem, *Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava*, p. 55,59.

⁴¹ Gh. Diaconu și N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 78; L. Chițescu, *op. cit.*, p. 421; M. D. Matei, L. Chițescu, *op. cit.*, p. 310—311.

⁴² Ceramică identică cu cea de la Roman a fost descoperită și la Siret. Materiale în colecția Muzeului de istorie a Moldovei.

⁴³ M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, II, p. 635.

⁴⁴ *Ibidem*.

legătură cu aceasta găsim și în cele mai vechi documente moldovenești care ni s-au păstrat.

Astfel, la 30 martie 1392, Roman Mușat dăruia lui Ionaș Viteazul satele Ciorsăceuți, Vladimirăuți și Bucurăuți pe Siret ⁴⁵, în părțile Dorohoiului ⁴⁶. Toate aceste trei sate, situate probabil pe ambele maluri ale Siretului, erau cuprinse într-un singur hotar ⁴⁷, formînd o obște țărănească ⁴⁸. Din documentul de la 30 martie 1392 rezultă că hotarul acestor sate trecea și pe acolo „pe unde se arăta drumul de la Dobrinăuți” ⁴⁹. Este evident vorba de un drum care venea dinspre satul Dobrinăuți și care, probabil, făcea legătura cu Siretul și cu importante artere comerciale de care am amintit.

M. Costăchescu identifica Dobrinăuțul cu actualul sat Hăpăi ⁵⁰ situat la circa 3 km de albia Siretului. Cercetările de suprafață efectuate pe teritoriul și în preajma acestui sat nu au dus însă la descoperirea unor resturi de cultură materială datînd din această vreme, ceea ce ne determină să punem la îndoială justetea localizării propuse.

La Hăpăi se găsește însă o veche biserică de lemn, căreia localnicii îi spun „biserică de la Dubărnăuți”. Această biserică a fost adusă aici de pe locul numit „Siliște”, situat pe terasa medie a Siretului ⁵¹ și anume de pe locul unde a fost identificat de noi cimitirul datînd din secolele XVI—XVII.

Faptul că la numai 200 m de acest cimitir se află așezarea datînd din secolele XIII—XV ne îndreptățește să considerăm că aici se găsea satul Dobrinăuți la care se referă documentul amintit.

La 12 martie 1488 Ștefan cel Mare cumpăra cu 400 de zloți „giumătate de sat din Dvorăște, cutul de gios, pe Sireti, și cu morile ce sînt în Sireti”. Satul aparținuse odinioară lui Giurge Zvorăște, care își avusese aici curtea, și acum nepoții săi vindeau domnului jumătate din el. Ștefan cel Mare îl făcea danie mănăstirii Moldovița. În document se precizează că hotarul acestei jumătăți de sat fixat de Tăutul Logofăt începea „din sus din malul Siretiului pe din sus de gura Zvorăștii, de la o salcii, ci iaste în malul Siretiului, de acolo drept la malul Zvorăștii, unde trece drumul Dobrănuțului” ⁵². Fără îndoială că Dobrănuțul din acest document este una și aceeași localitate cu Dobrinăuțiul amintit la 30 martie 1392. Denumirea de la această dată a suferit unele modificări fonetice. Astfel, litera *ă* din cuprinsul acestei din urmă denumiri a asimilat pe *i* anterior ducînd la transformarea numelui Dobrinăuți în Dobrănuți. Mult mai tîrziu, printr-o metateză, denumirea Dobrănuți a devenit Dubărnăuți.

Mihail Costăchescu afirma că satele amintite în documentul lui Roman Mușat din 30 martie 1392 „sînt, dacă nu mai vechi, cel puțin contemporane cu descălecarea” ⁵³. Cercetările efectuate aici au adus precizări importante cu privire la vechimea acestei așezări. Se poate acum afirma, cu deplină certitudine, că așezarea feudală de la Lunca, punctul „Siliște”, cunoscută în documente sub numele de Dobrinăuți își are începuturile încă de la sfîrșitul secolului al XIII-lea. Ea

⁴⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 8.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 13.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 8.

⁴⁸ C. Cihodaru, *Contribuții la cunoașterea obștii țărănești în Moldova*, în *SCȘ-Iași*, VII, 1956, 1, p. 12

⁴⁹ M. Costăchescu, *op. cit.*, I, p. 8.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 13.

⁵¹ Informație de la Manolache I. Dumitru din Hăpăi. ⁵² *Documente privind istoria României, veacul XV*. A. Moldova, II (1476—1500), p. 88; M. Costăchescu, *op. cit.*, I, p. 13.

⁵³ M. Costăchescu, *op. cit.*, I, p. 13.

este, fără îndoială, una dintre cele mai vechi așezări rurale din nordul Moldovei, care și-a continuat existența, cu unele întreruperi și mici deplasări, pînă aproape de zilele noastre.

DAN GH. TEODOR, EUGENIA NEAMȚU și VICTOR SPINEI

LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DE LUNCA-DOROHOI

RÉSUMÉ

Les fouilles effectuées en 1965 et 1966 au village de Lunca (commune de Virful Cimpului, département de Suceava) sur la terrasse moyenne située sur la rive droite du Siret, au lieu dénommé « Siliște », ont abouti à la découverte de deux établissements et d'un cimetière de l'époque féodale. Les deux établissements, dont l'un date du début de l'époque féodale moyenne, sont superposés. Les recherches archéologiques ont mis au jour *in situ*, sur une petite portion non bouleversée au bord de la terrasse, les dernières habitations dans la partie NE de ces établissements, qui n'ont pas été atteints par l'érosion du Siret (fig. 1).

Les fouilles ont permis de découvrir deux huttes des XIII^e—XIV^e siècles, dont l'une recouverte par une troisième qui date de la fin du XIV^e siècle. Ont été découverts également un four, des fosses ménagères et aux environs de ces établissements on a mis au jour un grande quantité de scorie de fer contenant d'environ 30 % de fer. On a découvert aussi un cimetière datant des XVI^e—XVII^e siècles.

De l'établissement des XIII^e—XIV^e siècles font partie deux huttes (fig. 2). Dans la terre de remplissage de ces huttes on a découvert des fragments céramiques et de nombreux objets en fer (fig. 3/1—4, 9—15, 20). Les vases sont travaillés au tour lent et parfois au tour rapide. Ils sont confectionnés dans une pâte insuffisamment pétrie ayant comme dégraissant du sable et du gravier.

La cuisson est oxydante et incomplète. La couleur des vases varie du rouge brique au jaune-brun. La forme prédominante est celle du vas-pot sans anse.

La céramique du premier niveau d'habitat se subdivise en deux groupes : vases travaillés au tour lent, dans une pâte à sable et gravier, et vases travaillés au tour rapide, dans une pâte homogène, à sable comme dégraissant.

Au groupe A, appartiennent des vases de dimensions variées au fond plat, plus étroit que l'embouchure et plus épais que les parois. Tenant compte de la sveltesse du vase et de l'inclination de l'embouchure, on a distingué 5 types de pots (fig. 4—7).

Le groupe B contient des vases de dimensions moyennes. On y a distingué trois variantes (fig. 5/1 ; 6/2 ; 7/16—18).

En dehors des vases-pots, on a découvert quelques coupes tronconiques de dimensions moyennes, sans anse et décor. Cette forme comporte deux variantes (fig. 6/5, 7/19—20).

Le décor consiste en une bande de lignes ondulées, disposée sur l'épaule du vase (fig. 4/1, 5/4—6), ou de lignes parallèles horizontales. Dans un seul cas, on a trouvé ces deux ornements associés (fig. 5/8). D'autres fragments sont ornés à la molette (fig. 7/21—22), et un autre d'incisions en forme de X (fig. 5/3). Quelques embouchures sont décorées d'incisions obliques et d'autres d'alvéoles (fig. 5/2, 6/2). Une céramique pareille à celle de Lunca a été découverte à Hlincea-Iași, à Corlăteni, à Piatra Neamț, à Răducăneni, à Scheia-Suceava, à Ripiceni-Izvor, à Bîtea Doamnei, à Baia, à Cîrjoaia et à Rădăuți, en Moldavie, ainsi qu'à Sîncrăeni, Cuhea, Morești et Moldovenesti, en Transylvanie, en Dobroudja. Par analogie la première couche médiévale de Lunca pourrait être datée de la première moitié du XIV^e siècle, la limite inférieure pouvant être fixée vers la fin du XIII^e siècle.

L'établissement des XIV^e—XV^e siècles est représenté par l'habitation 1, qui a approximativement la forme et les dimensions de la hutte 3, qu'elle recouvre. A l'intérieur de l'habi-

tation, ont été découverts des objets en fer (fig. 3/6—8, 21—23), des vases entiers et fragmentaires, ainsi qu'une monnaie épigraphique, en argent, d'Etienne Muşat (1394—1399) (fig. 12), qui nous a permis une datation plus précise de cette couche.

La céramique découverte dans l'habitation 1 de Lunca est travaillée au tour rapide. On peut distinguer deux groupes : A, céramique grise et B, céramique rouge. Le groupe A de céramique grise est prédominant et se divise en deux catégories.

La première catégorie qui est la plus nombreuse du groupe A, est constituée par la céramique modelée dans une pâte pétrie avec du sable et parfois avec du gravier qui donne au vase un aspect grumeleux. La cuisson est complète et unitaire. La forme prédominante est le pot, au col bien modelé, à l'épaule courbée, à la panse bombée, le diamètre de la base étant plus petit que celui de l'embouchure. On a pu établir pour ce groupe 5 types de vases : I (fig. 10/1—3), II (fig. 8/5—6 ; 9/4, 6 ; 10/4—12 ; 11/1), III (fig. 11/2—5), IV (fig. 11/6—9) ; V (fig. 11/10).

Le deuxième type présente quatre variantes : a) (fig. 9/6 ; 10/4—7) ; b) (fig. 10/8, 10) ; c) (fig. 8/5—6 ; 10/9, 11—12) ; d) (fig. 9/4 ; 11/1).

L'ornement le plus répandu sur les pots est celui de bandes de lignes incisées et de cannelures disposées sur l'épaule et la panse du vase. La ligne ondulée est rarement rencontrée.

De la même catégorie font partie les couvercles de forme conique, pourvus d'un bouton (fig. 33,5), ainsi que les soupières et les coupes.

De la deuxième catégorie de céramique grise font partie les vases à l'aspect lisse et lustré, dans une pâte à sable très fin, tels que les brocs à anses à bandes larges, où l'on distingue deux variantes : I, broc à embouchure trilobée (fig. 8/1) et II, broc à embouchure ronde (fig. 9/1).

On a découvert aussi la partie inférieure d'un broc ou d'une coupe à base annulaire, décorée d'impressions digitales (fig. 8/2). Le groupe B de la céramique rouge est divisé aussi en deux catégories : céramique grumeleuse et céramique lisse.

La céramique grumeleuse est représentée par des fragments de pots du type II, la variante a et le type III et IV. On remarque aussi la présence de couvercles. De cette catégorie fait partie aussi le pot à anse, représentant une forme nouvelle pour la céramique de l'établissement de Lunca. Dans un seul cas, l'anse est décorée d'alvéoles imprimées au doigt (fig. 9/2).

La céramique découverte dans l'habitation 1 de Lunca a des analogies tant dans le milieu rural, que dans le milieu urbain, étant datée de la deuxième moitié du XIV^e siècle et du commencement du XV^e siècle à l'aide d'une monnaie d'Etienne Muşat. On trouve aussi des analogies dans les découvertes de Hlincea-Iaşi et Băiceni pour le milieu rural, et à Suceava, Vaslui, Iassy et Roman, pour le milieu urbain.

En ce qui concerne les découvertes de Lunca, on peut formuler l'hypothèse que la céramique grise de qualité supérieure a pu pénétrer ici par des échanges, avec la ville avoisinante de Siret. Pour la céramique à aspect grumeleux, il est très difficile d'établir des différences entre la production rurale et urbaine.

Quant aux objets en fer mis au jour dans les établissements féodaux nous pouvons supposer, tenant compte de la découverte de scories de fer, qui nous indique la présence de fours à réverbération, qu'ils ont été confectionnés par des artisans locaux.

Dans le cimetière chrétien, sept tombes ont été fouillées, dont une est datée par une monnaie de Sigismund III (1567—1632).

Par sa position géographique, l'établissement féodal de « Silişte » était placé à proximité des anciennes routes commerciales moldaves, d'importance internationale, qui passaient par Camenitz et Liow. A environ 3 kilomètres de cet établissement se trouve une vieille église en bois, nommée par les habitants des lieux « église de Dubărnăuţi » et qui nous ont informé qu'elle a été apportée ici du lieu dit « Silişte ». C'est ainsi qu'on a pu identifier Silişte de Lunca avec l'ancien établissement féodal de Dubărnăuţi, mentionné pour la première fois dans un document de Roman Muşat le 30 mars 1392.

Le même village est mentionné ensuite dans un document du 12 mars 1488, d'Etienne le Grand (1457—1504), en liaison avec la route commerciale qui rattachait la ville de Siret aux voies internationales.

Par conséquent, les recherches effectuées à Lunca confirment que la fondation de cet établissement, mentionné dans les documents du XIV^e siècle, remonte à la fin du XIII^e siècle.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig. 1. — Plan général des fouilles.
 Fig. 2. — Plans et profils stratigraphiques des établissements B₁, B₂, et B₃: 1, sol végétal; 2, couche du XVII^e siècle; 3, remplissage B₁ (sol brun); 4, sol brun cendré, remplissage B₁; 5, remplissage B₂ et B₃; 6, enclave de terre jaune; 7, sol cendré à charbon; 8, fosse moderne; 9, sol vierge; 10, couche de la commune primitive.
 Fig. 3. — Objets en fer découverts dans les huttes 1 (6-8, 21-23); 2 (3, 14) et 3 (1, 2, 4, 9-13, 15, 20), ainsi que dans leur voisinage (5, 16-19).
 Fig. 4. — Céramique de la hutte 2 (1, 4, 6), et de la hutte 3 (2, 3, 5).
 Fig. 5. — Céramique de la hutte 2 (4-6, 8) de la hutte 3 (3, 7, 9-11) et de leur voisinage (1, 2).
 Fig. 6. — Céramique de la hutte 2.
 Fig. 7. — Céramique de la première couche féodale.
 Fig. 8. — Céramique de la fin du XIV^e siècle et du commencement du XV^e siècle découverte dans la hutte 1.
 Fig. 9. — Céramique de la fin du XIV^e siècle et du commencement du XV^e siècle découverte dans la hutte 1.
 Fig. 10. — Fragments céramiques de la fin du XIV^e siècle et du commencement du XV^e siècle, découverts dans la hutte 1.
 Fig. 11. — Fragments céramiques de la fin du XIV^e siècle et du commencement du XV^e siècle, découverts dans la hutte 1.
 Fig. 12. — Monnaie épigraphique en argent d'Etienne Mușat découverte dans la hutte 1.